

17. YÜZYIL ANADOLU TÜRKÇESİ İLE BİR ÂMENTÜ ŞERHİ ÜZERİNDE DİL İNCELEMESİ

Aslı ZENGİN¹

Ayşe TÜRKHAN²

Özet

Toplum hayatında dinin önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Bu nedenle de dinî ve tasavvufî şerhlerin edebiyatımızda büyük bir ağırlığı vardır. Dinî şerhlerin başında Besmele şerhleri, hadis-i şerîflere yazılan şerhler, Âmentü, Kunut duâları, Kenzü'l-'Arş gibi duâların şerhleri gelir. Şârihin kendi anladığını ve bildiğini halka anlatma kaygısından doğan şerhler, anlaşılması güç olan konuların insanlar tarafından kolay anlaşılması kaygısıyla yazıldığı için ayrıca öneme sahiptir. Zira şârih dinî bir konuyu izah etme çabasında olduğundan bu hassasiyetle seçtiği kelimelere de dikkat etmek durumundadır. İncelenen metin, Molla Şaban isimli bir mütercim tarafından Arapçadan tercüme edilen bir Âmentü Şerhidir. 17. yüzyıl Anadolu Türkçesi dil dönemine ait olan bu metin dinî hassasiyetle, Arapça bilmeyenler için tercüme yoluyla dilimize kazandırılmış küçük bir risaledir. İnanç esasları konusunda gerek halk gerekse de medreselerde eğitim gören talebeler için tercüme yoluyla Türk diline kazandırılan bu küçük risalede, Arapça kelimeler ve cümleler karşısında birebir yapılan tercümelerde son derece sade ve açık bir Türkçe kullanıldığını görmekteyiz. Metin Latin harflerine aktarılmış, üzerinde dil incelemesi yapılmış ve sözlüğü hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Molla Şa'ban, Âmentü, Âmentü Şerhi, 17. Yüzyıl Anadolu Türkçesi, dil incelemesi.

LANGUAGE ANALYSIS ON AN AMENTU SHARH WITH 17th CENTURY ANATOLIAN TURKISH

Abstract

It is known that religion has an important place in society life. For this reason, religious and mystical annotations have a great weight in our literature. At the beginning of the religious commentaries are Besmele annotations, annotations of hadiths, Amentes, Kunut prayers and Kenzü'l-'arş. The commentaries arising from the concern of telling the public about commentator's own understandings and knowings also have preliminaries as they are written with the concern of easy understanding by the people. Because commentator is in the effort of explaining a religious subject which is written, he is also necessary to make a commitment to these words with this sensitivity. The text examined is an Arabic translation by a translator named Mullah Shaban. This text, which belongs to the 17th Century Anatolian Turkish linguistic period, is a small book that has been brought to our language by translating it religiously sensitively for those who do not speak Arabic. In this small book, which is gained to the Turkish language through translation for the people who are educated both in public and in the masters, on the basis of beliefs, in the face of Arabic words and sentencesThe text was transcribed into Latin letters, a language examination was made on it and a dictionary was prepared.

Key Words: Molla Şa'ban, Amenta, Amenta Sharh, 17th Century Anatolian Turkish, language examination.

1. GİRİŞ

¹ Arş. Gör. Dr. Aslı Zengin, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

² Arş. Gör. Ayşe Türkhan, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

Âmentü kelimesi Arapça olup "âmene" fiilinin nefis-i mütekellim vahdesidir. Yani "âmene" fiilinin görülen geçmiş zamanda, birinci teklik şahısla çekimlenmiş hâlidir. Türkçede "inandım" demektir. Terim olarak ise, imân esaslarını ifade için kullanılır. Zira Arapçada inanç esaslarını topluca bildiren cümleler "âmentü" kelimesiyle başlamaktadır ki şu cümlelerdir: "*Âmentü billâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusulihî ve'l-yevmi'l-âhiri ve bi'l-kaderi hayrihî ve şerrihî mine'llâhi teâlâ*". Bu cümlelerin Türkçe karşılığı şöyledir: "Ben, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe ve kadere, hayır ve şer her şeyin Allah'ın yaratmasıyla olduğuna inandım." İşte Müslümanın âmentüsü yani inanç esasları bu cümlelerle ifade edilmiştir. Bu esaslar elbette ayet ve hadislerle dayanmaktadır: Nitekim Bakara Sûresi 2. ayette: "...Fakat bir (kişiyi Allah'a yaklaştıran her iyi şey), Allah'a, âhiret gününe, meleklerle, Kitab'a ve peygamberlere imân eden(in bu imânı)dir..." (Bakara, 2/177). Nisâ sûresinin 4. ayetinde imân esaslarının beşi bir arada bulunmaktadır: "Ey imân edenler! Allah'a, O'nun peygamberine, peygamberine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği Kitab'a imân(da sebât) edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini, âhiret gününü inkâr ederek kâfir olursa, şüphesiz derin bir sapıklığa sapmıştır." (Nisâ, 4/136). (Bulut 1990: 129).

Hadislerde imân esasları hakkında şunları söylemek mümkündür: Ömer (r.a.)'den sahih senetle rivâyet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.s.), imân esaslarını altı madde hâlinde bildirmiştir. Cibrîl hadîsi diye meşhur olan bu hadise göre Cebrâîl (a.s.), Hz. Peygamber'in yanında ashâbdan bir kısmının bulunduğu bir zamanda insan kılığında gelmiş ve Hz. Peygamber'in dizinin dibine oturarak İslâm, imân, ihsân ve kıyâmet hakkında bilgi edinmek ve bunları ashaba öğretmek istemiştir. İmânla ilgili soruya Hz. Peygamber şöyle cevap vermiştir: "İmân, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, bir de hayrı ve şerri ile kadere inanmaktır." Cebrâîl de "Doğru söyledin." diye tasdik etmiştir (Buhârî, İmân, 37; Müslim, İmân, 1; Ebû Dâvûd, Sünnet, 15; Tirmizî, İmân, 4; İbn Mâce, Mukaddime, 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 51...). Hz. Peygamber'in bu ve benzeri hadislerinde, imân esaslarını altı madde halinde bildirmesiyle, imân esasları Âmentü dediğimiz cümlelerde altı madde hâlinde ifade edilmiştir. Ehl-i Sünnet mensuplarınca on dört asırdır bu maddeler imân esasları olarak kabul edilmiş ve bu hususta icmâ-ı ümmet tahakkuk etmiştir (Bulut 1990: 129).

Âmentü esaslarının manâ ve mâhiyeti hakkında özetle şunları söylememiz mümkündür: 1) Allah'a inanmanın manâsı şudur: Allah'ın var olduğuna; birliğine, eşi, dengi, benzeri olmadığına; yegâne yaratıcı olduğuna; O'ndan başka bir ilâh bulunmadığına; Allah'ın Kur'ân'da bildirilen yüce sıfatlarına, her türlü kemâl sıfatlarla muttasıf her türlü eksikliklerden uzak olduğuna; oğlu, kızı bulunmadığına; hiçbir şeye muhtaç olmadığına ... vb. inanmak, 2) Allah'ın gözle görülmeyen nurânî ve ruhânî yaratıkları olan meleklerin varlığına inanmak, 3) Allah'ın, insanlar arasından, kendisiyle kulları arasında elçilik yapan peygamberler seçtiğine ve bunlardan ismi Kur'an'da bildirilenlerin tek tek peygamberliğine inanmak, 4) Allah'ın, peygamberlerden bazılarını kitaplar indirdiğine, bunlardan özellikle Hz. Muhammed (s.a.s.)'e indirilen Kur'ân'a ve Kur'ân'da zikredildiği üzere Hz. Musâ'ya indirilen Tevrat'a, Hz. Dâvûd'a indirilen Zebûr'a, Hz. İsâ'ya indirilen İncil'e inanmak, 5) Âhiret gününe, kıyâmetin kopacağına, dünya hayatının son bulacağına, herkesin öleceğine ve tekrar diriltileceğine; hesâba, sırâta, mizâna, cennete, cehenneme... vb. inanmak, 6) Kadere, hayır ve şer her şeyin Allah'ın dilemesi ve yaratmasıyla olduğuna inanmak gerekmektedir. Âmentüdeki imân esaslarının sayısı ve muhtevâsı hadislerde de farklıdır.

Buharî'nin rivayet ettiği Cibrîl hadisinde, "İmân nedir?" sorusuna, "Allah'a, meleklerine, Allah'ın görüleceğine, peygamberlerine ve öldükten sonra dirilmeye inanmandır." (Buharî, "İmân" , 37) cevabı verilerek sayılan beş değişik esas arasında da kader zikredilmediği halde İbn Hanbel (Müsned, 1, 21), Müslim ("İman", 1). Tirmizi ("İman" , 4), İbn Mace ("Mukaddime", 9), Ebu Davud ("Sünnet", 17) ve Nesaf'nin ("İman" , 4) rivayetlerinde "hayrı ve şerri ile birlikte kadere imân" esasları diğerlerine ilâve olarak zikredilir (Bulut 1990: 130).

İncelemeye konu olan eserde de iman esasları bu sırada anlatılmıştır. Eserin sonunda Allah'ın sıfatları hakkında tafsilatlı bilgi verilmiştir. Arapça ibarelerin arkasından Türkçe açıklamalar yapılmış, bu açıklamalar halkın anlayacağı kadar sade bir dille yapılmaya çalışılmıştır. Metnin Türkçe kısımlarında sarîh bir dil kullanılmıştır.

Çalışmada metnin Arapça ve Türkçe kısımları öncelikle Latin harflerine aktarılmış, Türkçe metnin üzerinde dil incelemesi yapılmış ve sözlüğü hazırlanmıştır.

Metin içerisinde birçok yerde Arapça kelimelerde gerek kelime sonlarında i'rab hataları, gerekse kelimenin diğer harflerinde hareke hataları mevcuttur. Birkaç yerde de kelimelerde harf hatası ya da eksikliği bulunmaktadır. Biz metni Latin alfabesine aktarırken bu Arapça cümlelerdeki hareke hatalarını dikkate almayıp doğru şekillerini yazdık. Harf eksikliği olan veya yanlış harfle imlâ edilmiş olan kelimelerin metindeki şekillerini ayrı bir tablo hâlinde verdik.

2. ANADOLU'DA ÂMENTÜ ŞERHLERİ

Âmentü'de yer alan iman esaslarını açıklamak ve bu şekilde halka itikadî konularda muhtaç olduğu bilgileri vermek maksadıyla Anadolu'da "Âmentü şerhleri" yazma geleneği vardır: Kadızâde Ahmed b. Mehmed Emin'in (ö. 988/1580) Türkçe olarak telif ettiği Ferâidü'l-fevâid'i, Dâvûd b. Muhammed Karsî'nin (ö. 1160/1747) Türkçe Âmentü billâh Şerhi (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 1490), Seyyid Ömer b. Abdurrahman'ın Âmentü Şerhi (Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 1976) ve Numan Kurtulmuş'un Âmentü Şerhi bu türdeki çalışmaların başlıca örnekleridir (Yavuz 1991: 30).

Bunların dışında Mevlana Hâlid el-Bağdâdî en-Nakşibendî (ö. 1827) tarafından Farsça Cibril Hadisinin şerhi olmak üzere te'lif edilmiş olan bir Ferâidü'l-Fevâid adlı eser bulunmaktadır (Algar 1997: 285). Bu eserin mütercimi Kemahlı Feyzullah Efendi'dir. Eser Kahire'de 1313 yılında basılmıştır. Bu baskının sonuna zeyl olarak Hâlid el-Bağdâdî'nin yeğeni olan Es'ad Sahib Efendi'nin el-Cevâhirü'l-meknûnetü'l-enîka fî âdâbi'z-zikr ve't-tarîka adlı eseri de birlikte ciltlenmiştir. Ancak Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde bu baskıdaki zeylin müellifi olan Esad Sahib Efendi, birinci eser olan Ferâidü'l-Fevâid'in müellifi olarak kaydedilmiştir (Yavuz 1991: 30).

3. ELYAZMASI METNİN ÖZELLİKLERİ

Yazma, Ankara, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi 1282 numarada kayıtlıdır. 210x145-160x85 mm. ölçülerindedir. Harekeli nesih ile istinsah edilmiştir. Sayfalardaki satır sayısı 13 ile 15 arasında değişmektedir. Eserin cildi, siyah pandozit kaplı mukavvadır. 10 varaktan oluşmaktadır.

İncelenen metnin girişinde eserin adı “Hazā kitāb-ı Īmān du‘āşınıñ ma‘nāsı” şeklinde kayıtlıdır. Ayrıca eserin Molla Şa‘ban tarafından bir adı *Tuḥfetü’n – Nebī* bir adı da “*Sa‘ādet-i Dünyā ve Āḥiret*” olan Arapça bir eserden tercüme edildiği kaydı bulunmaktadır.

Muhtelif kütüphanelerde *Tuḥfetü’n – Nebī Sa‘ādet-i Dünyā ve Āḥiret*, *Tuḥfetü’n-Nebī* ve *Hediiyetü’r-Resûli’l-‘Arabî* şeklinde incelemeye konu olan metinle aynı veya benzer adları taşıyan ancak yazıldıkları dil ve dönem bakımından farklı olan nüshalar bulunmaktadır. Bu eserler şunlardır:

Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 133 numarada *Tuḥfetü’n – Nebī Sa‘ādet-i Dünyā ve Āḥiret* adıyla kayıtlı harekeli bir yazmadır. Eser 22 varaktan oluşmaktadır ve her bir sayfada 15 satır bulunmaktadır.

Bir diğer eser Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü 002914 numarada el-Muradî Mustafa b. Muhammed’in *Tuḥfetü’n-Nebī ve Hediiyetü’r-Resûli’l-‘Arabî* adıyla kayıtlı olan 33 varaklık nüshadır. Eser, “Bu risâle’i Īmâm-ı a‘zâm ḥazretleri te’lîf idüp adını Fıkḥu’l-ekber kıldı. Bu risale ma‘nâda *Tuḥfetü’n-Nebī*’dür.” şeklinde başlamaktadır.

Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bölümü 892.7 numarada kayıtlı olan ve Ebû Hanîfe Numan b. Sâbit el-Kûfi tarafından kaleme alınan *Tuḥfetü’n-Nebī ve Hediiyetü’r-Resûli’l-‘Arabî* isimli nüsha, 31 varaklık ve harekeli bir eserdir.

Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Bölümü’nde 297.3 numarada kayıtlı olan *Tuḥfetü’n-Nebī ve Hediiyetü’r-Resûli’l-‘Arabî* adıyla kayıtlı olan bir diğer nüsha, Mustafa b. Muhammed b. Murad en-Nakşibendî tarafından istinsah edilmiştir. Eser, 13 yapaktır, harekesizdir ve Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır.

4. ESERİN MÜTERCİMİ

Eserin mütercimi olan Molla Şa‘ban’ın hayatı hakkında yapılan araştırmamız neticesinde sadece iki yerde bu isme tesadüf edilmiştir: Bunlardan biri 17. yüzyılda Manisa kadısı olarak görev yapmış olan ve adı sadece H. 1039 (M.1629) tarihli mahkeme kaydında geçen bir Molla Şa‘ban’dır (Manisa’nın Kültür ve Tabiat Varlıkları 1992: 62). Bir diğeri 18. yüzyılda yazılmış Arapça bir eserde “Şāḥib ve mālik Molla Şa‘ban” şeklinde bir temelluk kayıdır.

Eserin dil ve üslûp özelliklerinden yola çıkarak, eserin en geç 17. yüzyıla ait olduğu kanaatini taşıdığımızdan, eserin müterciminin 17. yüzyılda Manisa kadısı olarak görev yapan Molla Şa‘ban olduğu düşünülmektedir. Ancak belirtildiği üzere hayatı hakkında mahkeme kaydı dışında bir bilgi bulunmamaktadır.

5. ESERİN KONUSU

El-Fıkhü'l-ekber, Ebû Hanîfe (ö. 767)' ye atfedilen akaide dair bir eserdir. Bu eser oğlu Hammâd'ın rivâyetiyle günümüze gelmiştir. Hammâd'ın bu rivâyeti üzerine eser üzerinde şerh, tercüme ve manzum hâle getirme gibi çalışmalar yapılmıştır. Hammâd'ın rivayetiyle gelen el-Fıkhü'l-ekber'in mevcut şerhlerinin yanı sıra kütüphanelerde nüshaları tesbit edilebilen bazı şerhleri de bulunmaktadır. Bunların bir kısmı özel bir ad taşımaktadır. Mustafa b. Muhammed el-Muradî en-Nakşibendî'nin Tuhfetü'n-Nebi ve Hediye'tü'r-Resûl adlı eserleri bu şerhler arasında yer alır (Gölcük, Bebek 1995: 544-546). İncelemeye konu olan eser Molla Şa'ban tarafından Ebû Hanife'ye ait olan el-Fıkhü'l-ekber isimli eserden, bir adı "*Tuhfetü'n – Nebî*" ve bir adı da "*Sa'âdet-i Dünyâ ve Âhiret*" isimleriyle Arapça'ya yapılmış şerhten Arapça bilmeyenlerin faydalanması için tercüme edilmiş olan bir eserdir.

Eser 10 varaklık küçük bir risaledir. Ebû Hanîfe (ö. 767)'nin el-Fıkhü'l-ekber isimli eseri, bir adı *Tuhfetü'n – Nebî*" ve bir adı da "*Sa'âdet-i Dünyâ ve Âhiret*" olarak Arapça ile şerh edilmiştir. Molla Şa'ban bu şerhi Arapça bilmeyenler için Türkçe'ye tercüme etmiştir. Eserin adı "*Hazâ kitâb-ı İmân du 'âşınıñ ma'nâsı*" şeklindedir. Eser bu isme uygun olarak, Âmentü duasının şerhi ile başlar. Eserin ilk sayfasında Âmentü'nün esasları " aşl-ı İmân altı şey'e inanmağdur (1a/4-5) " şeklinde belirtilmiştir. Bunun için mü'minlerin kalpleri ile inanıp dilleriyle söylemeleri gereken cümleler kaydedilmiştir: *Âmentü billâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusûlihî ve'l - ba'si ba'de'l – mevti ve'l-kaderi hayrihi ve şerrihi min Allâhi te'âlâ*. Sırasıyla Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe ve kadere, hayır ve şer her şeyin Allah'ın yaratmasıyla olduğuna inanmak gereği tafsilatlı olarak anlatılmıştır. 5. varakta ise mütercim eserin bir adı *Tuhfetü'n – Nebî*" ve bir adının da "*Sa'âdet-i Dünyâ ve Âhiret*" olan Arapça bir eserden tercüme edildiğini belirtir. Bu ilk 5 varakta açıkladığı iman esaslarına Ebû Hanife'nin sözlerini de ekler: *Aşlu't-tevhîdi ve mâ yeşihhu'l- 'itiqâdu 'aleyhi yecibu en te'küle âmentü billâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusulihî ve'l-ba'si ba'de'l-mevti ve'l-kaderi hayrihi ve şerrihi min Allâhi te'âlâ ve'l-hisâbu ve'l-mizânı ve'l-cennetu ve'n-nâru haqqun küllühu*³ ya'ni tevhîdüñ aşlı ve dahı aña i'tikâdi ve İmân-ı şahîh olan oldur ki i'tikâd-ı şahîhle diyessin ki İmân getürdüm ve inandum. Allah<u> te'âlâya ve meleklerine ve kitâblarına ve peygamberlerine ve cemi' canlular öldükden soñra Allah<u> te'âlâ yevm-i kıyâmetde cem' idüp gine diri itmesine ve kaderi hayrına ve şerrine ve hisâba ve mizâna ve cennete ve cehenneme inandum. Bu bölümden sonra eser Allah'ın sıfatlarının anlatıldığı bölümle son bulur. İncelemeye konu olan eser el-Fıkhü'l-ekber'in tamamının Türkçe'ye şerhi olmayıp, baş kısmından sırasıyla imân esasları,

³ İmam-ı Âzam Ebu Hanife el- Fıkhü'l-Ekber adlı eserine bu sözler ile başlamıştır. Bkz. **Fıkıh-ı Ekber Aliyyül-Kârî Şerhi**, trc. Yunus Vehbi Yavuz, Çağrı Yayınları, 3. basım, İstanbul, 1981, s. 33.

Allah'ın birliği, zati, fiili ve haberi sıfatları, Kur'an'ın yaratılış konusu, Allah'ın eşyayı yoktan var etmesi konuları ele alınmıştır.

10 varaklık küçük bir risale şeklinde olan eser, Türk Şerh Edebiyatı'nın örneklerindendir. Edebî ve tasavvufî eserlerin şerhlerinin yanında, bu dönemde dinî eserlerin şerhleri de geniş yer tutar. Dinî şerhler daha ziyâde medreselerde okutulan ve aslı Arapça olan eserlerin açıklanması maksadıyla yapılmıştır. Bu şerhler arasında bilhassa duâların, hadislerin, hilyelerin şerhleri büyük bir yer tutar. *Besmele* şerhleri bunların başında gelir. *Âmentü*, *Kunut duâları*, *Kenzü'l-Arş* gibi dualar da şerh edilen muhtelif duâlardandır.

6. ESERİN DİL ÖZELLİKLERİ

Dil özelliklerinden metnin 17.yüzyıl Anadolu Türkçesi ile yazıldığı anlaşılmaktadır. Metinde bildirme eki *-dUr* şeklinde daima yuvarlak ünlüdür: *inanmağdur* (1a/4), *bozmuşdur* (2b/6), *olmuşdur* (2b/7), *hağdur* (2b/3), *yazmasıyladur* (4b/8), *yaratmağdur* (6b/6), *degildür* (10a/3), *mezhebîdür* (10a/5). İlgî ekinin yuvarlak ünlülü *+Uñ* şekli yanında, düz-dar ünlülü *+lñ* şekli de mevcuttur: *karındaşlarıñ* (1a/4), *canlularıñ* (1a/11), *koyunlarıñ* (4a/10), *rahmetiñ* (4b/14), *te 'ālānuñ* (7b/2), *ehl-i i 'tizalüñ* (10a/5), *mağlûkñ* (9a/3), 3. teklik şahıs iyelik ekinin dar- düz ünlülü *+l* şekli yanında, yuvarlak ünlülü *+U* şekli de görülmektedir: *zātu* (6a/5), *kelāmu* (8b/1) isimden isim yapma eki olan *+U* eki yuvarlak ünlüdür: *canlular* (4a/3), *boynuzlu* (4a/9). Öğrenilen geçmiş zaman ekinin bir yerde yuvarlak ünlülü yazılması: *olmuşdur* (2b/7); 3. teklik şahıs emir ekinin *-slñ* şeklinde düz yazılması: *diyesin* (5b/6), diğer ses hadiseleri arasındadır.

7. ESERİN İMLÂ ÖZELLİKLERİ

7.1. Ünlülerin yazılışı:

A: Kelime başında *üstünlü elif* (ا) ile gösterilmektedir: *altı* (اَلْثَلَاثَة) (1a/3), *aşla* (اَشْلَا) (1b/12), *anlarda* (اَنْلَارْدَا) (1b/13), *erkeklik* (اَرْكَكَلِيك) (1b/13).

İlk hecede bazen *elif* (ا) ile yazılmış, bazen de *üstün* ile gösterilmiştir: *inanmağdur* (اِنَاغْمَاغْدُر) (1a/4), *karındaşlarıñ* (اَرْكَدَاشْلَارِيْغْ) (1a/4), *gelecekleri* (اَلْجَايْغِيْلِيْ) (1a/10), *yaradan* (اَلْيَارَادَان) (1a/10).

Son hecede *elif* (ا) ve *güzel h* (ه) ile yazılmıştır: *olma* (اَوْلَا) (1b/5), *songra* (اَسْنِغْرَا) (1b/6), *aşla* (اَشْلَا) (1b/12), *işde* (اِشْدَا) (2a/1).

I: Kelime başında *elif* (ا) + *esre* veya *elif* (ا) + *yā* (يَا) ve *elif* (ا) + *esre* + *yā* (يَا) ile gösterilmiştir: *inanmağdur*

(اِنَاغْمَاغْدُر) (1a/4), *ile* (اِلَا) (1a/5), *ider* (اِيْدِر) (1b/1), *işleri* (اِشْلَرِيْ) (1b/2).

Kelime içinde *esre* ve *ya* (ى) ile gösterilmiştir: *dimişler* (دِيمِشَلَر) (2a/7), *yigirmi* (يِغِرْمِي) (3a/2).

Kelime sonunda ise *ya* sadece *esre* veya *esre ve ya* (ى) ile gösterilmiştir: *cezâsını* (جَزَاسِي) (4a/8), *dağı* (دَاغِي) (4b/1), *ki* (كِي) (3a/11), *isimlerini* (اِسْمَلَرِي) (3a/12), *gibi* (كِي) (3b/10), *cümlesi* (جُمْلَهْسِي) (3b/13).

O: Kelime başında *elif* (ا) + *ötre* + *vav* (و) ile gösterilmiştir: *ortağı* (اَوْتَاغِي) (1a/11), *olanları* (اَوْلَانلَرِي) (1b/1), *ol* (اَوْل) (1b/1), *olma* (اَوْلَمَا) (1b/5), *on* (اَوْن) (2a/7), *oğlanlarından* (اَوْنَلارلارِنْدان) (2b/10), *oğur* (اَوْغُور) (7b/13), *ölenleri* (اَوْلانلَرِي) (1b/1).

Kelime içinde: *ötre* + *vav* (و) ile gösterilmiştir: *dört* (دَوْرْت) (2a/3), *bozmuşdur* (بُوزْمُشْدُور) (2b/6), *böylece* (بُؤْيَلْجِي) (2b/9), *söylemekden* (سُؤْيَلْمَكْدن) (3b/8), *boynuz* (بُؤْيُوز) (4a/10), *bölük* (بُؤْلُك) (5a/4).

7.2. Ünsüzlerin yazılışı:

b, p: Alıntı kelimelerdeki *p* (پ) sesi metinde *b* (ب) ve *p* (پ) ile yazılmıştır: *baygāmbar* (بَايْغَامْبَار) (2b/2), *paygāmbar* (پَايْغَامْبَار) (2b/9).

-Ub şeklinde imla edilen gerundium eki *-up* / *-üp* şeklinde okunmuştur: *şaklamayup* (شَاكْلَامَايُوب) (3b/12), *olup* (اَوْلُوب) (4a/5), *alınup* (اَلِنُوب) (4a/10), *bütüp* (بُتُوب) (4b/12), *idüp* (اِيْدُوب) (5b/9).

c, ç: ç sesinin imlası metinde *c* (ج) harfiyle yapılmış, *ç* (چ) harfi ise kullanılmamıştır. Kelime başında, içinde ve sonunda *c* harfi ile imla edilen bu ses, bugün için *ç* değerini taşıyan kelimelerde *ç* ile okunmuştur: *içmezler* (اِيْچْمِزْلَر) (2b/10), *üç* (يُچ) (5a/4), *içün* (اِيْچُون) (8a/7) ... vb.

ñ: ñ sesi Ş sağır kef ile gösterilmiştir: *şoñra* (شَوْنَرَا) (1b/6), (3b/7).

Aynı iki ünsüz: Aynı iki ünsüz genellikle tek yazılmış ancak şedde ile gösterilmiştir: *elli* (4a/5).

8. METNİN SES BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

8.1. Ünlü Değişmeleri

e/i meselesi:

Eskiden beri Türkçe’de kelimelerin ilk hecesinde görülen çok yönlü (*i>e*, *e>i*, *i>é*, *é>e*, *e>é*) değişimleri Türkçe’nin en karışık meselelerinden birini teşkil eder.

Metinde, *i* ile yazılmış olup bugün yazı dilinde *e* olarak kullanılan kelimeler şunlardır: *it-* (1b/12), *di-* (2a/2), *vir-* (1a/13), *yi-* (1b/10).

Ayrıca aynı kelimenin hem *i* hem de *e* olarak yazıldığı ikili / nöbetleşe (altmans) kullanımlar da bulunmaktadır: *yir* (4b/4) ~ *yer* (1b/9), *yi-* (1b/10) ~ *ye-* (4b/11).

-ü-/i- değişikliği:

Metinde yer alan *bölik* (4b/1) kelimesinde bugün dar yuvarlak *ü* ünlüsüyle kullandığımız kelimenin düz dar *i* ünlüsüyle kullanıldığı görülür. Ancak metinde kelimenin *bölük* (5a/4) şekli de mevcuttur.

8.2. Ünlü Uyumu

Kalınlık-incelik uyumu:

Türkçe'nin fonetik bakımdan oldukça eski kaidelerinden biri olan bu uyum hususiyeti metinde etkili bir biçimde görülmektedir.

Düzlük-yuvarlaklık uyumu:

Uyumsuzluk tek şekilli eklerden dolayı kelimenin kök veya gövdesi ile ekleri arasında kendini göstermektedir:

Eklerde uyumsuzluk:

Metinde kullanılan birçok ekin tek şekilli olması sebebiyle oluşan bir uyumsuzluk söz konusudur.

Yapım eklerinden kaynaklanan uyumsuzluk:

İsimden isim yapan ekler:

+süz isimden olumsuz fonksiyonda sıfat yapma eki: *boynuzsuz* (4a/11), *hurufsuz* (9a/13), *elsiz* (9a/13), *cevhersiz* (9b/5).

+lu isimden isim yapma eki: *canlular* (4a/3).

Fiilden isim yapan ekler: *bölik* (4b/1).

Çekim eklerinden kaynaklanan uyumsuzluk:

İsim çekim eklerinden kaynaklanan uyumsuzluk:

+I teklik üçüncü şahıs iyelik eki: *buyruğın* (1b/11), *dördi* (2a/4), *hükmin* (2b/6), *boynuzu* (4a/9), *güci* (6a/13).

+m teklik birinci şahıs iyelik ekinin yuvarlaklaştırıcı tesiriyle yardımcı sesin uyuma aykırılık gösterdiği görülmektedir: *ümmetüm* (5a/3).

İlgi eki +İñ: *canlularıñ (1a/13), mazlūmıñ (4a/7), koyunıñ (4a/9), āhirkileriñ (3a/11).*

Fiil çekim eklerinden kaynaklanan uyumsuzluk:

Zaman eklerinden kaynaklanan uyumsuzluk:

-Ur geniş zaman eki: *olur (5a/4), girür (5a/5).*

-dU, -dI görülen geçmiş zaman eki: *keldüm (150b11), (yād) kıldıķ (149b01), ayduķ (149a02), inandum (4a/1), buyurdu (5a/1).*

-mİş öğrenilen geçmiş zaman eki: *bozmuşdur (2b/6), buyurmuşlar (3a/12), dimişler (2a/7), yetiştirmişlerdür (3b/13).*

Ancak ekin *-mUş*'lü şekli de bulunmaktadır. Bu haliyle uyuma tabi olduğu bir örnek mevcuttur: *olmuşdur (2b/7).*

-dUr bildirme eki: *inanmaķdur (1a/4), vācibdür (1a/5), birdür (1a/8), degildür (1b/3), sekizdür (1b/3), vardur (1b/9), gerekdür (4a/12).*

Zarf fiil (gerundium) eklerinden kaynaklanan uyumsuzluk: *-p* zarf fiil ekinden önce gelen yardımcı sesin ünlüsünün yuvarlak ünlülü olması dolayısıyla meydana gelen uyumsuzluk örnekleridir: *saķlamayup (3b/12), dirilüp (4a/4), bitüp (4a/9).*

Sıfat fiil (partisip) eklerinden kaynaklanan uyumsuzluk: *-dUk* sıfat fiil ekinin ünlüsünün yuvarlak ünlülü olması dolayısıyla meydana gelen uyumsuzluk örnekleridir: *buyurmaduģı (1b/11), itdükleri (3a/1).*

8.3 Ünlü Türemesi

Ünlü bir sesin, kelimenin aslında olmadığı halde değişik sebeplerle ön, iç ve son seste bulunması hadisesidir. Bu durum daha ziyade dilimize girmiş yabancı kökenli kelimelerde görülmektedir. Metinde de bu ses hadisesine rastlanmaktadır:

İç seste ünlü türemesi: Dilimize Arapça'dan girmiş olan sonu çift ünsüzle biten kelimelerin ünsüzlerinin arasına *I, U* gibi dar ünlüler türemiştir:

küfr > küfür (3b/6), ĥayr > ĥayırları (4b/9), rızķ > rızıķlandurmaķdur (6b/7).

8.4. Ünlü Düşmesi

Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi

Son hecelerinde dar ünlü bulunan kelimelere isim işletme ekleri veya iyelik ekleri eklendiği zaman meydana gelen bu ses hadisesine metinde şu örneklerde rastlanmıştır:

buyruğın (1b/11) < buyruğ+ı+n hükmi(2b/7) < hüküm+ i

boynuzı (4a/9) < boynuz+ı ayrılmaz (6a/8) < ayır-ı-l-maz

Son iki sesi ünsüz olan alıntı kelimelerde meydana gelen ses türemesi hadisesinde türeyen ses kelimeye ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde düşer:

'ilmi (1b/4) < 'ilim < 'ilm (A)

hükmi (2b/7) < hüküm < hüküm (A)

8.5 Ünsüz Değişmeleri

t / d tonsuzlaşma hadisesi

Kelime başındaki durum:

Metinde kelime başında t > d tonsuzlaşma hadisesinin tam olarak gerçekleştiği görülmektedir: *dilleri (1a/5) < til, demek (1a/8) < timek, dağı (1b/6) < tağı, dişilik (1b/13) < tişilik, dilemesiyle(4b/10) < tilemek, dinleyen (4b/14) < tınlamak, diri (5b/9) < tirig, dürlü ((5b/11) < türlüğ.*

8.6. Ünsüz Benzeşmesi

Kök ve ek birleşmeleri sırasında bazı eklerin tek şekilli olduğu görülmektedir. Türkçe'de sadasız bir ünsüzle biten kök ve gövdelere getirilen eklerin de sadasız olması gerekir. Metnimizde sadasız bir ünsüzle biten kök ve gövdelere sadalı ünsüzle başlayan eklerin getirildiği, böylece ünsüz uyumunun bozulduğu görülmektedir:

Sıfat fiil eki -dük şeklindedir: *itdükleri (3a/1), -dur / -dür* bildirme eki: *inanmakdur (1a/4), +dan/+den* ablatif eki: *olmağdan (7a/4), yoğdan (6b/9), şirkden (3b/6).*

7.7. Sadâlîlaşma:

Türkçe'de kelime sonunda bulunan *p, ç, t, k, i* ünsüzleri iki ünlü arasında sadâlîlaşır ve *-b-, -c-, -d-, -g-, -ğ-* olurlar.

-t- / -d-

İki ünlü arasında *-t-* ünsüzü *-d-* ünsüzüne dönüşmüştür: *yaradan (1a/10).*

-k- / -ğ-

İki ünlü arasında -k- ünsüzü -ğ- ünsüzüne dönüşmüştür: *ortagı* (1a/9), *buyruğın* (1b/11), *buyurmaduğı* (1b/11).

-k- / -g-

-duğ / -dük isim fiil eki: *bölüğü* (4b/1), *işledüğü* (7b/2).

-p- / -b-

İki ünlü arasında -p- sesi -b- sesine dönüşmüştür: *kitābı* (2a/4).

8.8. Ünsüz İkizleşmesi

Metinde bir yerde geçen *elli* (165a/07) (50) sayı isminde iç seste ikizleşme görülmektedir. Bu ses olayı Eski Türkçede *elig* şeklinde olan kelimedede *g* sesinin düşmesi nedeniyle olmuştur

8.9. Benzer Hece Düşmesi

Eski Türkçede *turur* şeklinde görülen bildirme fonksiyonlu yardımcı fiilin eklediği görülür: *yazmasıyladur* (4b/8), *yoğdur* (4b/11).

9. METNİN ŞEKİL BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

9.1. İsim Çekim Ekleri

Çokluk Ekleri: Çokluk ekleri +IAr şeklindedir: *karındaşlarıñ* (1a/4), *şıfatlarında* (1a/9), *kitāblarına* (2b/8), *şıbyānlarına* (3a/12), *hālerine* (3a/13), *cariyelerine* (3a/13)

İyelik Ekleri: Teklik birinci şahıs iyelik eki, ünlüyle biten kelime kök ve gövdelerine +m şeklinde gelmektedir. Ünsüzle biten kelime kök ve gövdelerine ise +Im, +Um şeklinde araya yardımcı ünlü olarak gelir: *aşhābımuñ* (5a/6) *bizim* (8a/2), *benüm* (5a/3), *ümmetüm* (5a/3), *bizüm* (9a/7).

Teklik üçüncü şahıs iyelik eki, +I, +sI, +U şeklindedir. Metinde bu ekler *ya* (ـا) (yā) ile yazılmış ya da *esre* ile gösterilmiştir: *avfın* (4b/14), *takdiriyle* (4b/14), *ma'nāsı* (1a/8), *ğayrısıyla* (2b/4), *cezāsın* (4a/8), *dilemesiyle* (4b/8), *bilmesiyle* (4b/10), *zātu* (6a/5), (6a/9), *kelāmu* (8b/1).

Çokluk birinci şahıs iyelik eki, ünlüyle biten kelimelere +mlz / +mUz şeklinde gelirken ünsüzle biten kelimelere +Imlz / +UmUz şeklinde araya yardımcı ünlü olarak gelir: *peygamberimiz* (7b/13), *okumamız* (8a/2), *peygamberimiz* (8a/1), *ğudretimüz* (9a/7).

Çokluk üçüncü şahıs iyelik eki, +IArI şeklindedir: *şıbyānlarına* (3a/12), *cariyelerine* (3a/13), *ğayırları* (4b/9)

Hal Ekleri:

Yalın Hal (Nominative): Türkçe’de yalın hal eksizdir: *sağ (1b/1), nesne (1b/11), peygamber (3b/6), kitâb (4b/11), diri (5b/9).*

İlgi Hali (Genitive) Eki: Metinde ilgi hali ekleri *+lî, +lî, +Uî*: *karındaşlarıñ (1a/4), canlularıñ (1a/11), koyunlarıñ (4a/10), te ‘âlânuñ (7b/2), ehl-i i’tizalûñ (10a/5), maḥlûkîñ (9a/3).*

Metinde ilgi hali (gen.) eki almış zamirler şu şekillerdedir:

Şahıs zamirleri: *benüm (5a/3), anıñ (7a/12), bizim (8a/2), bizüm (9a/7), anlarıñ (2b/5).*

Yükleme Hali (Accusative) Eki: Yükleme hali eki *+n +nî, +l* şeklindedir. Metinde yükleme hali eki bu iki şekilde görülmektedir:

+n: (ḥaḳ te ‘âlânuñ) kelâmın (8b/4)

+nî / +nî: Eski Türkçe’de sadece zamirlere gelen yükleme hâli ekinin incelenen metinde son derece geniş bir kullanım sahası olduğu ve isimlerden sonra da getirildiği görülür: *rızḳ+ı+nî (1a/11), naḫaḳa+sı+nî (1a/11), buyruḡını (1b/11), cezâsını (4a/8), ‘avfını (4b/14), isimlerini (2b/13), ḥakkını (4a/7).*

+l: Bu ek ismin yalın haline gelmiştir. Bilindiği üzere Eski Türkçe’de sonu ünlü bir sesle biten yalın haldeki isimlere gelen yükleme hali eki *+ḡ / +g*’dir. Ancak kelime ünsüz bir sesle biterse araya *-l-, -î-, -u-, -ü-* ünsüzlerini alır. Yani ek *+iḡ, +ig, +uḡ, +üḡ* şeklinde görülmektedir. İşte bu ek Batı Türkçesine geçerken sondaki *-ḡ* ve *-g* sesleri düşme temayülü gösterdiğinden isimlerden sonra gelen yükleme hali eki *+l, +î* şekline geçmiştir. Aynı zamanda sahasını genişleterek zamirlerden ve iyelik eklerinden sonra da kullanılmaya başlamıştır. Metinde bu ekle ilgili bazı örnekler şunlardır: *mevcûdâtı (1a/10), gelmişleri (1a/10), gelecekleri (1a/10), olanları (1b/1), işleri (1b/2), kitâbı (5a/13).*

Yönelme Hali (Dativ) Eki: Yönelme hali eki *+A* şeklindedir: *te(‘âlâya (1a/8), ma(nâya (1b/2), kitâblarına (2a/3), kitâblara (2a/6), koyuna (4a/11), sıfatına (9a/3).*

Bulunma Hali (Locative) Eki: Bulunma hali eki *+dA* şeklindedir: *sıfatlarında (1a/9), fi’illerinde (1a/9), anlarda (1b/13), ḳurânda (2b/6), dünyâda (4a/10), ezelde (6a/5), nefesde (6a/8), ebedde (6a/10), sözde (10a/4).*

Ayrılma Hali (Ablative) Eki: Ayrılma hali eki *+dAn* şeklindedir: *ḳurândan (2b/4), oğlanlarından (2b/10), yoḳdan (6b/9).*

Vasıta Hali (Instrumental): Vasıta hali eki *+lA*’dır: *ḡayrısıyla (2b/4), ḳurânla (2b/5), sıfatıyla (6a/5), kelâmıyla (8b/13), dilemesiyle (4b/8), bilmesiyle (4b/10).*

Yön Eki (Direktive): Yön eki +ra şeklindedir: *şoñra* (3b/7).

9.2. Fiil Çekim Ekleri

Haber Kipleri

Geniş Zaman: Geniş zaman eki, -er, -Ur biçimindedir: *öldürür* (1b/2), *bilür* (1b/10), *girür* (5a/4), *ider* (5a/9), *bilür* (9a/6), *görür* (9a/8).

Görülen Geçmiş Zaman: Görülen geçmiş zaman eki -dl; -dU şeklindedir: *inandım* (1a/8), *olunmadı* (2b/13), *inandum* (4a/1), *şerh itdüm* (4b/13).

Öğrenilen Geçmiş Zaman: Öğrenilen geçmiş zaman eki -mİş, -mUş şeklinde olup, ünlüsü daima düzdür. Metinde öğrenilen geçmiş zaman ekinin şahıslara göre çekimlenişi şu şekildedir: *dimişler* (2a/7), *buyurmuşlar* (3a/12), *inmişdür* (2a/7), *olmuşdur* (2b/7).

Dilek Kipleri

İstek kipi: İstek eki -a /-e şeklindedir: *inanalar* (1a/5), *diyeler* (1a/6), *ide* (3b/2), *ola* (5a/7).

Şart kipi: Metinde şart kipi -sA şeklindedir: *ısmarladıysa* (3b/12), *kalıksalar* (4a/4), *dursalar* (4a/6).

9.3. Fiilimsiler

İsim Fiiller: İsim fiil eki -mAk şeklindedir. Şu örneklerde geçmektedir: *dimek* (2a/2), *ta'lim itmek* (3b/1).

Sıfat Fiiller (Partisipler): Metnimizde rastladığımız geniş zaman, geçmiş ve gelecek zaman sıfat fiilleri şunlardır:

Geniş zaman sıfat fiilleri (partisipleri):

-An: *viren* (1a/11), *ölenleri* (1b/1), *olan* (2a/6), *söylenen* (9b/1), *yaradan* (1a/10).

-r: *işler* (1b/2).

Geçmiş zaman sıfat fiilleri (partisipleri):

-dUk: *işledüğü* (1b/2), *buyurmaduğı* (1b/11), *itdükleri* (3a/1).

Gelecek zaman sıfat fiilleri (partisipleri):

-AcAk: *gelecekleri* (1a/10).

Zarf Fiiller (Gerundiumlar)

Metinde Zarf fiil (gerundium) kalıplaşması aşağıdaki örnekte görülmektedir:

gine “yine, tekrar” (5b/9) <yan-a<yan- “dön-” .

Basit gerundiumlar

-p; -Up

Ünlü (vokal) ile biten fiillere –p şeklinde gelen bu ek ünsüz (konsonant) ile biten fiillere gelirken araya -U- ünlülerini (vokallerini) alarak bağlanır: *dirilüp* (4a/4), *şaklamayup* (3b/12), *olup* (4a/5), *bitüp* (4a/9), *alınup* (4a/10).

-meden: *söylemeden* (8b/9).

9.4. Birleşik Fiiller

Fiil + Zarf fiil + yardımcı fiil şeklinde oluşan birleşik fiiller:

Metinde bu şekilde oluşan birleşik fiillere iki örnek bulunmaktadır:

alivirse (4a/7), *alivirilse* (4a/12).

Bir isim ve bir yardımcı fiilden teşekkül eden birleşik fiiller:

bol- yardımcı fiili ile: *afv ol-* (5a/4) , *nāzil ol-* (5a/10), *‘arız ol-* (6a/9), *halās ol-* (7a/3), *hālī ol-* (7a/5), *hālīk ol-* (7a/9).

işle- yardımcı fiili ile: *hayr işle-* (4a/8), *şer işle-* (4a/8).

it- yardımcı fiili ile: *beyān it-* (5a/9), *diri it-* (5b/9), *var it-* (6b/9), *zıkr it-* (8a/12), *ihtilāf it-* (3a/11) , *imān ve tasdik it-* (3b/2).

eyle- yardımcı fiili ile: *yoğ eyle-* (6b/13), *halık eyle-* (9a/1).

er- yardımcı fiili ile: *hālīk idi* (8b/12).

ketür- yardımcı fiili ile: *imān getür-* (5b/6), *vücūda getür-* (6b/8).

gel- yardımcı fiili ile: *lāzım gel-* (8b/6).

vir- yardımcı fiili ile: *haber vir-* (8a/13).

10. Metin Neşrinde İzlenen Yol

1. Türkçe metinde müstensihinin yaptığı imlâ yanlışları, dipnotlarda gösterilmiştir.

2. Metinde olması gereken ancak olmayan ibareler < > (üçgen ayraç) içerisinde gösterilmiştir.
3. Sayfa sonundaki kelime veya kelimeler diğer sayfanın başında tekrar ediliyorsa, bu tekrarlar () (parantez) içerisinde gösterilmiştir.
4. Metinde müstensih tarafından yazılmış ve sonradan karalanmış ibareler [] (köşeli parantez) içerisinde gösterilmiştir.
5. Metinde eksik veya silik olan yerler şeklinde gösterilmiş ve dipnotta eksik veya silik olduğu bilgisi verilmiştir.
6. Şemsî ve kamerî harflerin okunuşları esas alınmıştır. *el-mîzân*, *es-selâm* gibi.
7. Arapça tamlamaların sonundaki i'rab alâmeti gösterilmiştir. *Rabbi'l-âlemîn*, *aslu't-tevhîdi* gibi.
8. Kelimenin sonundaki med harflerinden sonra gelen harf-i târiflerde okunuşlar esas alınmıştır: *Fi'l-kulûbi* gibi.
9. Nisbet yâ'sı (î) şeklinde gösterilmiştir: *en-Nebî* gibi. Ancak müenneslik tâ'sı eklenmiş nisbet yâ'ları okunduğu gibi yazılmıştır. *ez-zatiyye*, *el-fi'liyye* gibi.

METİN

[1a]

Hazâ kitâb-ı îmân du'âşınıñ ma'nâsı

Monla Şa'bân

1. *Bismillahi 'r-raḥmani 'r-raḥîm*
2. *el-ḥamdü lillahi rabbi 'l- 'âlemîne ve 'ş- şalâtu ve 's-selâmu 'alâ cem 'i 'l-*
3. *enbiyâi ' ve 'l-murselîne ḥuşûşen minhum 'alâ seyyidinâ Muḥammedin*
4. *ve âlihi ve şaḥibihi ecma 'îne ve ba 'dehu aşl-ı îmân altı*
5. şey'e inanmaqdur. Mü'min karındaşlarıñ üzerine
6. farz ve vâcibdür ki ḳalbleri ile inanalar ve dilleri ile

7. dağı diyeler: *Âmentü billāhi ve melāketihi ve kütübihi ve rusūlihi*
8. *ve 'l - ba 'şi ba 'de 'l – mevti ve 'l-ķaderi ķayrihi ve ķerrihi min Allāhi te 'ālā.*
9. *Âmentü bi'llahi* demek ma'nası Allah<u> te'ālāya inandım birdür.
10. Zā'ında ve şıfatlarında ve fi'illerinde şerīki ya'ni ortağı ve nazīri
11. ve mişli yokdur. Cümle mevcūdatı gelmişleri ve gelecekleri yaradan
12. oldur ve cümle canluların rızķını ve nafaķasını viren

[1b]

1. oldur. Şağ olanların ol ģasta ider ve ölenleri
2. ol öldürür. Bu ma'nāya birdür. Ya'ni bu işleri işler bir
3. dağı yokdur. 'Aded ve şayılmaķ cihetinden bir demek degildür.
4. Şıfatları sekizdür: Ĥayāt, 'ilim, semi', başar, irādet, ķudret
5. kelām, tekvīn ķadīmlerdür. Şonğradan olma degildür ve şimden
6. şonğra dağı zā'il olmaz ve bu şıfatlar Allah<u> te'ālānuñ
7. zātınıñ 'aynı degildür ve zātınıñ ģayrı dağı degildür.
8. *Ve melā ķketihi* Allah<u> te'ālānuñ meleklerine inandım ya'ni Allah<u>
9. te'ālānuñ göklerde ve yerlerde melekleri vardur. Şağış
10. ancak Allah<u> te'ālā bilür. Yimezler ve içmezler ve uyumaz
11. –lar ve Allah<u> te'ālānuñ buyuruğın işler buyurmaduğı nesne
12. işlemezler ve aşla Allah<u> te'ālāya 'iştān itmezler
13. ve anlarda erkeklik ve dişilik olmaz. Pākler ve

[2a]

1. ve muṭahharlardur. İşde Allah<u> te‘ā<lā>nıñ mekellerine⁴ inandım
2. demek böylece i‘tikād itmekdür. *Ve kütübihi* ya‘ni Allah<u> te‘ā
3. <lā>nıñ kitāblarına inandım ya‘ni Allah<u> te‘ālānıñ yüz dört
4. kitābı vardır. Dördi büyük kitāblardur
5. bākisi şaḥifelerdür ve Kırān <-ı> Kerīmde ismi müteḳayyīd
6. olan kitāblara taḫṣīlen İmān vācibdür
7. dimişler. Cümlesi peygamberlere inmişdür: On
8. şaḥife Ḥazret-i Ādem ‘*aleyhi’s-selāma* inmişdür.
9. On şaḥife İbrāhīm ‘*aleyhi’s-selāma* inmişdür
10. ve elli şaḥife Şīd ‘*aleyhi’s-selāma* inmişdür.
11. Otuz şaḥife İdrīs ‘*aleyhi’s-selāma* inmişdür.
12. Mūsā ‘*aleyhi’s-selāma* Tevrāt, Dāvūd ‘*aleyhi’s-selāma*
13. Zebūr ve ‘İsā ‘*aleyhi’s-selāma* İncil inmişdür.

[2b]

1. ve Muḥammed ‘*aleyhi’s-ṣalatu ve’s-selāma* ḥazretlerine
2. Kırān inmişdür. Peygamberlardan ḡayrıya kitāb inmez ve melek
3. gelmez. Ve cümlesi ḥaḳdur Kırān <ı> Kerīm cümleden şonḡra
4. İnmişdür ve şimdi Kırāndan ḡayrısıyla ‘amel olunmaz
5. ancak Kırānla ‘amel olunur. Zīrā Kırān anlarıñ ba‘zı
6. ḥüḳmin bozmışdur ve anlarda olan Kırānda vardır ve ba‘zı

⁴ “mekellerine” şeklinde imlâ edilen kelime, “meleklerine” şeklinde olmalıdır.

7. –sı nesh olmuştur ve Kuran-ı Kerim'in hükmi kıyamete değin
8. bākidür. İşde Allah<u> te'ālānıñ kitāblarına inandım demek
9. böylece i'tikād itmekdür. *Ve rusilihi* ya'ni Allah<u> te'ālānuñ peygamber
10. –lerine inandım ya'ni Allah<u> te'ālānıñ âdem oğlanlarından peygamber
11. –leri vardur. Evveli Âdem peygamber '*aleyhi's-selām* ve âhiri Hâzret-i
12. Muḥammed '*aleyhi's-selāmdur şalatullahi 'aleyhim ve's-selāmu*
13. Kuran-ı Kerimde 'adedleri beyân olunmadı belki Kuran-ı Kerimde

[3a]

1. zikr olunan cümle ba'zı müfessirler zikr itdükleri
2. yigirmi sekizdür: Âdem '*aleyhi's-selām*, İdris '*aleyhi's-selām*,
- 3 Nuh '*aleyhi's-selām*, Hüd '*aleyhi's-selām*, Şâlih '*aleyhi's-selām*,
- 4 İbrâhîm '*aleyhi's-selām*, İsmâ'il '*aleyhi's-selām*, İshâk '*aleyhi*
5. -'*s-selām*, Ya'kûb '*aleyhi's-selām*, Yûsuf '*aleyhi's-selām*, Lût '*aleyhi's-selām*
6. Mûsâ '*aleyhi's-selām*, Hârûn '*aleyhi's-selām*, Şu'ayb '*aleyhi's-selām*,
7. Zekeriyâ '*aleyhi's-selām*, Yahyâ '*aleyhi's-selām*, 'İsâ '*aleyhi's-selām*, Dâvûd
8. '*aleyhi's-selām*, Süleymân '*aleyhi's-selām*, İlyâs '*aleyhi's-selām*, Elyas'a '*aleyhi*
9. -'*s-selām*, Zü'l-kifl '*aleyhi's-selām*, Eyyûb '*aleyhi's-selām*, Yûnus '*aleyhi <'s-selām>*,
10. Muḥammed '*aleyhi's-selām*, Zülkarneyn⁵, 'Üzeyr, Lokmân '*aleyhim⁶ es-şalatı ve's-selām*.
11. Üç âhirkilerin nübüvvetinde ihtilâf itmişlerdür. '*Alâ rahmetullâhi* ve Ze

⁵ Metinde “Zelkarneyn” şeklinde imla edilmiştir.

⁶ Metinde “‘aleyhihim” şeklinde imlâ edilmiştir.

12. 'l-kifl ulı nübüvvetinde ba'zı 'ulemā buyurmuşlar ki mü'minler şıbyānlarına ve ha<tūn>
13. -larına ve kullarına ve cāriyelerine Kūrān <ı> Kerīmde zıkr olan enbiyānıñ isimlerini

[3b]

1. ta'lim itmek vācibdür ki hattā cümlesine tafşīlen ĩmān
2. (ĩmān) ve taşdıķ ide. Hemān Muḥammed *'aleyhi 's-salatu ve 's-selām*
3. ĩmān vācibdür ancak ẓan itmeyeler zīrā Kūrān <-ı>
4. Kerīmde isimleri mezkūr olanlara tafşīlen ĩmān farz ve vā-
5. -cibdür ve Kūrān-ı Kerīmde mezkūr olmayanlara icmalen ĩmān farz
6. ve var diyeler ve cümle peygamberler küfürden ve şirkden peygamber
7. olmazdan evvel ve şongra ma'sūmlardur ve berīlerdür ve yalan
8. söylemekden ve günāhlardan ve kabīḥ ve şer'a muḥālif
9. fi'illerden arıldur ve berīlerdür ve pāklerdür. Bunıñ
10. gibi işler anlarda olmaz. Olmak muḥāldür ve anlar ḥaqqında
11. yalan söylemek muḥāldür. *Vallāhi te'ālā* her ne işmar-
12. -ladyısa bir şey'i şaklamayup her peygamber ümmetlerine
13. yetiştirmişlerdür ve cümlesi ḥaḥdur ve şādık

[4a]

1. -lardur. İşde peygamberlere inandum demek böylece
2. i'tikād itmekdür ve *ve'l-ba'se ba'de'l-mevt* ya'ni cümle
3. canlular öldükden şonra cümle insān ve cinler
4. ve ḥayvānlar ve cümle melekler dirilüp kalksalar gerek

5. ve maḥşer yerine cem‘i olup elli biñ yıl maḥşerde
6. dursalar gerek ve su‘âl ve ḥisâb olup
7. mazlûmıñ ḥaqqını zâlimden alıvirse gerek. Zerre kadar
8. ḥayr işleyen ve zerre kadar şer işleyen cezâsını bulsa
9. gerek. Ve boynuzsuz koyunıñ boynuzı bitüp ve boynuz
10. –lu koyunlarıñ boynuzı alınıp dünyâda boynuz
11. –sız koyuna ne kadar dokundu ise oldaḥı ol kadar dokunup kışâsı
12. alınıp ḥaqqı alıvirilse gerekdür. Andan şongra cümle
13. ḥayvânlar tobraḥ olup âdem oğlanları ve cinler kıalsalar gerek.

[4b]

1. Anlar daḥı iki bölük olsa gerek. Bir bölügi cehenneme
2. girseler gerek ve bir bölügi şırât köbrüsü ki kıldan ince
3. ve kılıcdan keskindür cehennem üzerine kurulup bir başı
4. maḥşer yirindedür ve bir başı a‘râfdadur aña uğrasalar
5. gerekdür ve cennete girseler gerek. *Yevm-i âḥirete* inandum demek
6. böylece i‘tikâd itmekdür. *Ve ‘l-kaderi ḥayrihi ve şerrihi min Allahi te ‘âlâ*
7. ya‘ni inandum cümle vücûda gelen nesneler Allah<u> te‘âlânıñ taḥdîriyle
8. ve dilemesiyle ve levḥ-i maḥfûza yazmasıyladur ve insanıñ fi‘illeri
9. ve ḥayırları ve şerleri ḥayırlar ve şer cümle Allah<u> te‘âlânıñ taḥdîriyle
10. ve bilmesiyle ve dilemesiyle ve levḥ - i maḥfûza yazmasıyladur. Şerlere
11. rızâsı yokdur ḥareketleri ve sükûnları ve yedikleri ve içdikleri

12. ve nefes almaları ve sâyir ağaçların bütüp büyümesi ve hareketi cümle Allah<u> te‘âlânın
13. taqđiriyle ve bilmesiyle ve dilemesiyle ve Levh-i Maḥfûza yazmasıyladır. Allah<u> te‘âlânın
14. okıyanı dinleyeni yazanı rahmetiñ taqđiriyle inandım demek böylece i‘tikâd itmekdür. [temmet]

[5a]

1. *Nebî-i mükerreme şallallahu ‘aleyhi ve sellem* buyurdi ki “*Seteferiķu ümmetî ‘alâ selasi*⁷
2. *ve seb ‘îne firķaten*⁸ küllühüm fi’n-nâri illâ firķatun vâḥidetun ve hiye mā ene ‘aleyhi
3. *ve eşḥâb*⁹.” Ma‘nâ-yı ḥadiş – i şerîf budur ki: Benüm ümmetüm adına oluna-
4. -nlar yitmiş üç bölük olur. Cümlesi cehennem ateşine
5. girür. İllâ bir bölük ehl-i cennet olur. Ol bir bölük
6. şol kimesnelerdür ki anlaruñ i‘tikâdları benüm âli ve aşḥâbımuñ
7. i‘tikâdları üzerine ola. Bu kitâb *ni ‘me’l-mâ’ide rasûlullah*
8. *‘aleyhi’s – şalatu ve’s – selâm ve âli – kirâm ve aşḥâb – ı i ‘zâm* i‘tikâd
9. –ların ve mā fî nihâdların beyân ider. Ve’l- ḥâşıl gökden
10. enbiyâya nâzil olan kitâblardan soñra dünyâda bundan aḥsen
11. belki bundan efzal ve elzem bir kitâbı yokdur. Bu kitâbuñ bir adı
12. *Tuḥfetu’n – Nebîdür* ve bir adı *Sa’âdet-i Dünyâ ve Âḥiretdür* ve *’s-selâm*.
13. Bu kitâbı yazup Türkî ile şerḥ itdüm ki ‘Arabî bilmeyenler fâ’idelene.

[5b]

1. *İmâm – ı A ‘zam Ebû Ḥanîfe – i Ekrem rahmetullahi te’âlâ* didi ki: *Aşlu’t-tevhîdi*
2. *ve mā yeşihḥu’l- ‘itîkâdu ‘aleyhi yecibu en teķüle âmentü billâhi ve melâiketihî*

⁷ Metinde “*selâseti*” şeklinde imla edilmiştir.

⁸ Metinde “*firķatin*” şeklinde imla edilmiştir.

⁹ Tirmizî, İman, 18 (Hasen); Ebû Dâvûd, Sünne, 1; İbn Mâce, Fiten, 17.

3. ve kütübihi ve rusulihi ve 'l-ba 'sî ba 'de 'l-mevti ve 'l-ķaderi ħayrihi ve ŧerrihi min Allāhi
4. te 'ālā ve 'l-ħisābu ve 'l-mizānu ve 'l-cennetu ve 'n-nāru haķķun küllühu¹⁰
5. ya 'ni tevĥîdün aŧlı ve daĥı aña i 'tikādı ve ĩmān-ı ŧahîh olan
6. oldur ki i 'tikād-ı ŧahîhle diyesin ki ĩmān getürdüm ve inandum.
7. Allah<u> te 'ālāya ve meleklerine ve kitāblarına ve peygamberlerine
8. ve cemi' canlular öldükden ŧoñra Allah<u> te 'ālā yevm-i kıyāmetde
9. cem' idüp gine diri itmesine ve ķaderi ħayrına ve ŧerrine ve
10. ħisāba ve mizāna ve cennete ve cehenneme inandum. Cümlesi
11. ŧübhesiz haķdur ve ŧıddıķdur bir dürlü daĥı degildür. Vallāhu
12. te 'ālā vāĥidun lā min ħarīķil- 'adedi ve lākin min ħarīķin ennehu
13. lā ŧerīke lehu lem yelid ve lem yūled ve lem yekün lehu küfüven eĥadun¹¹

[6a]

1. lā yuŧbihi ŧeyen mine 'l-eŧyāi min ħaķķihi ve lā yuŧbihi ŧey 'un min ħaķķihi lem [ve lā]¹² yezel
2. ve lā yezālu bi esmā 'ihī ve ŧıfātihī 'z- zātiyyeti ve 'l-fi 'liyyeti ya 'ni Allah<u> te 'ālā bir
3. –dür. 'Aded yolından degildür belki ŧol ma 'nāya birdür ki anuñ ŧerīki yoķdur.
4. Veled getürmemiŧdür ve bir kimesneye veled daĥı olmamıŧdur ve aña bir aĥad beñzemez.
5. Ezel ezelde rabbi'i- 'ālemīn zātu ve ŧıfātıyla mevcuddur. Ve ebed ebeden
6. daĥı mevcuddur. Evveline ibtidā ve ne āĥırine intihā vardur. ŧıfāt – ı
7. rabbi'i- 'ālemīn iki bölükdür: Bir bölügi ŧıfāt-ı zātiyye ve bir bölügi ŧıfāt-ı fi'iliyyedür.

¹⁰ İmam-ı Âzam Ebu Hanife el- Fıķu'l-Ekber adlı eserine bu sözler ile baŧlamıŧtır. Bkz. Fıķh-ı Ekber Aliyyül-Kârî ŧerhi, trc. Yunus Vehbi Yavuz, Çaĥrı Yayınları, 3. basım, İstanbul, 1981, s. 33.

¹¹ İhlas 112/3-4.

¹² Metinde [ve lā] ibaresi önce yazılmıŧ, sonra üstü çizilmiŧtir.

8. Her kânkı bölügi olursa aşla zāt-ı bārīden ayrılmaz her nefesde zātı
9. ve şifâtına fenâ ‘arız olmaz ya‘ni rabbu’l-‘âlemînüñ zātu ve şifâtı
10. gerek zātiyye ve gerek fi‘iliyyedür. Cümlesi ezel ve ebedde mevcüddür.
11. Ezelden ve ebedden fenâ t̄ari olmaz *emmā ez-Zatiyyetu fe’l-hayātu ve’l-kudratu*
12. *ve’l-‘ilmu ve’l-kelāmu ve’s-sem‘u ve’l-başaru ve’l-irādetu* ya‘ni şifāt – ı
13. zātiyyesinüñ biri hayatdur kim ya‘ni her biri diriliktür ve biri dahı
14. kudretdür ki ya‘ni güci yetmekdür ve biri dahı ‘ilimdür ki ya‘ni bilmekdür
15. ve biri dahı kelāmdur ki ya‘ni söylemekdür ve biri dahı semi‘dür ki

[6b]

1. ya‘ni işitmekdür ve biri dahı başardur ki ya‘ni görmekdür ve biri
2. dahı irādetdür ki ya‘ni dilemekdür. Muḥaṣṣal kelām Allah<u> te‘ālā diridür.
3. Her nesneye güci yeticidür ve her nesne’i görücidür ve işidicidür
4. ve bilici dimekdür. *Emmā el-fi’liyyetu fe’t-taḥlīḳu ve’t-terzīḳu ve’l-inṣā’u ve’l-ibdā’u*
5. *ve’s-ṣun‘u ve’l-iḥyā’u ve’l-imāmetu ve ḡayru zālike min şifāti’l-fi’liyyeti*
6. ya‘ni şifāt – ı fi‘iliyyenüñ biri taḥlīḳdür kim yaratmaḳdur ve biri
7. dahı terzīḳdur kim ya‘ni rızıqlandırmaḳdur ve biri dahı inṣādur
8. kim ya‘ni bir nesne vücūda getürmekdür ve biri dahı ibdaḡdur ki
9. ya‘ni ma‘nāsı yokdan var itmekdür ve biri dahı sun‘dur kim ya‘ni
10. ma‘nāsı her nesne’i vücūda getürmekdür ve biri dahı
11. iḥyādur ki ya‘ni dirā itmekdür ve biri dahı imātetdür kim ya‘ni
12. ma‘nāsı öldürmek *lem yezel ve lā yezālu bi esmāihi ve şifātihi*

13. ya'ni Allah<u> te'ālā esmā' şıfatıyla bir nefes yok eylemez,

[7a]

1. belki dā'imā mevcüddur. *Ve lem yeḥduṣ lehu şıfatun ve lā ismun lem yezel*
2. *ālīmen bi 'ilmihi ve 'l-'ilmu şıfatun lehu fi 'l-ezeli* ya'ni Allah<u> te'ālā için
3. bir şıfatı ve bir ismi ḥādīṣ olmadı ḥudūṣuñ ma'nāsı şongra
4. –dan olmakdan ve dahı Allah<u> te'ālā 'ilmiyle 'ālimdür bir nefes
5. 'ilmiyle 'ālim olmakdan ḥālī olmadı ve olmaz gerek ezelde
6. ve gerek ebedde *ḳādiren bi ḳudretihi ve 'l-ḳudratu şıfatun lehu fi 'l-ezeli*
7. ya'ni Allah<u> te'ālā bir nefes ḳudretiyle ḳādir olmakdan ḥālī olmadı
8. ve olmaz. Ḳudret ezelde bir şıfatıdır. *Ḥālīḳan bi taḥlīḳihi ve 't-taḥlīḳu*
9. *şıfatun lehu fi 'l-ezeli* ya'ni Allah<u> te'ālā ḥālīḳ olmakdan bir dem eyle olmadı.
10. Taḥlīḳ ezelde bir şıfatıdır *fā'ilen bi fi 'lihi ve 'l-fa 'lu şıfatun lehu*
11. *fi 'l-ezeli* ya'ni Allah<u> te'ālā bir nefes fi'iliyle fā'il olmakdan ḥālī
12. olmadı fi'li anıñ ezelde bir şıfatıdır. *Ve 'l-fā 'ilu huvallāhu te'ālā ve 'l-fi 'lu şıfatun*
13. *fi 'l-ezeli* ya'ni fā'il Allah<u> te'ālādur. Fi'li ezelde bir şıfatıdır.

[7b]

1. *ve 'l-mef'ūlu maḥlūḳun ve fi 'lullāhi te'ālā ḡayru maḥlūḳdur* ya'ni Allah<u>
2. te'ālānuñ işledügi eşyā cümlesi maḥlūḳdur lakin Allah<u> te'ālā
3. –nuñ fi'li ḡayrı maḥlūḳdur. *Ve şıfātuḥu fi 'l-ezeli ḡayru muḥdeṣetin ve lā*
4. *maḥlūḳatin* ya'ni Allah<u> te'ālānuñ şıfatı ezeli'dür maḥlūḳ
5. degildür. *Ve men ḳāle innehā maḥlūḳatun ve muḥdeṣetun ev veḳafe ev şekke*

6. *fîha fekad kâfera* ya'ni bir kimse Allah<u> te'âlâ şıfatı ma'hlûkdur yâ muhaddis
7. —dür dişe yâ biraz turtunmasa yâhûd şek ise kâfirdür.
8. *ne 'ûzu bi'llahi te'âlâ ve'l-Ḳur'ân kelâmullahi te'âlâ fi'l-meşâhifi*
9. *mektûbun ve fi'l-Ḳulûbi ma'hfûzun ve 'ale'l-elsuni ma'krû'un ve 'ale'n- nebiyyî*
10. *'aleyhi's-salatu ve's-selâmu munezzelun ve lafzuna bi'l-Ḳur'âni ma'hlûkun*
11. *Ve kitâbetünâ lehu ma'hlûkun ve kırâetünâ lehu ma'hlûkun ve'l-Ḳur'ân kelâmu*
12. Allah <u> te'âlâ gayru ma'hlûkın ya'ni Ḳurân kelâmullahdur.
13. Muşhaflarda yazılır ḳalblerde ezberlenmişdür diller ile okunur

[8a]

1. ve peygamberimiz üzerine *'aleyhi's-salât ve's-selâm* indirilmişdür.
2. Bizim Ḳurân okumamız kelâm-ı ma'hlûkdur lakin Ḳurân ki kelâmullahdur
3. ma'hlûk degildür belki şıfat-ı rabbi'l-'âlemîndür ve şıfatı'l
4. -'âlemîn kadîmdür muhdiş ve hadîş ve ma'hlûk degildür ve *zekera Allahu*
5. *te'âlâ fi'l-Ḳur'âni hikâyeten 'an Mūsâ ve ğayri mine'l-enbiyâ'î ve 'an*
6. *Fir'avne ve İblîse feinne zâlike küllehu kelâmullahi te'âlâ ihbâran*
7. *'Anhum kelâmullahi te'âlâ ğayru mahlûkın*
8. *Ve kelâmu Mūsâ ve ğayrihi mine'l-ma'hlûkîne ma'hlûkun*
9. *Ve'l-Ḳur'ân kelâmullahi te'âlâ ve <fehüve kadîmun lâ> kelâmuhum*
10. ya'ni şol nesne ki Allah<u> te'âlâ Ḳurânda
11. Hâzreti Mūsâ'dan ve sāyir peygamberden *'aleyhimi's-salātu*
12. *ve's-selâmu* Fir'avndan ve İblîsden hikâyet zikr itdi.

13. Cümle kelāmullahdur. Anlardan haber virir. Kelāmu ğayrı maḥlūḳdur.

[8b]

1. Ve sāyir maḥlūḳuñ kelāmu daḥı maḥlūḳdur ammā kelāmullah ki
2. Kırān-<ı> ‘aẓīmdür. Ğayr-ı maḥlūḳdur ve *semi ‘a Mūsā kelāmullahi te ‘ālā*
3. *kemā fī kavlihi te ‘ālā ve kelleme Mūsā teklīmen* ya‘ni Hāzret- i Mūsā
4. ‘*aleyhi ‘s-ṣalatu ve ‘s-selām* Hāḳ te‘ālānuñ kelāmın işitdi nite
5. kim āyet-i kerimde rabbü’l-‘ālemin buyurur kim *ve kelleme Allahu Mūsā*
6. *teklīmen*¹³ ya‘ni Allah<u> te‘ālā Mūsā’ya söyledi işitmek lâzım gelür
7. zīrā işitmek için söyledi. *Ve kânellahu*
8. *mütekellimen ve lem yekün kelleme Mūsā* ya‘ni Allah<u> te‘ālā mütekellim idi.
9. Mūsā’ya daḥı söylemeden *ve kânellahu ḥālīkan ve lem yeḥlūḳ*
10. *şey’ en felemmā kelleme Allahu Mūsā teklīmen kelleme bi kelāmihi ellezī huve*
11. *lehu şıfatun fī ‘l-ezeli* ya‘ni Allah<u> te‘ālā hīç bir şey’i ḥāḳ itmedin
12. ezelde ḥālīḳ idi. Vaktāki Allah<u> te‘ālā Mūsāya söyledi.
13. Ezelde olan kelāmıyla söyledi. *Ve kezālike* ve ezelde olan şıfatıyla

[9a]

1. (ezelde olan şıfatıyla) ḥāḳ eyledi kelāmu ve ḥāḳ anuñ ezelde bir
2. şıfatıdur. *Ve şıfātullahi te ‘ālā küllühā biḥilāfi şıfāti ‘l-maḥlūḳīne*
3. ya‘ni Allah<u> te‘ālānuñ şıfatı maḥlūḳın şıfatına benzemez.
4. *Ya ‘lemu bi ‘ilmin lā ke ‘ilminā ve yeḳdiru bi ḳudretin lā keḳudratinā ve yerā*

¹³ Nisâ 4/164.

5. *Bi ru 'yetin lā keru 'yetinā ve yetekellemu bi kelāmin <lā ke> kelāmina yesme 'u bi sem 'in lā*
6. *kesem 'inā ya'ni Allah<u> te'ālā bir 'ilmile bilür kim bizim bilişimiz*
7. *gibi degildür ve bir kudretile kädirdür kim bizüm kudretimüz*
8. *gibi degildür ve bir görüşile görür kim bizüm görüşümüz gibi degildür.*
9. *Ve bir söylemek ile söyler kim bizüm söylememiz gibi degildür ve bir*
10. *işitmek ile işidür kim bizüm işitmemiz gibi degildür. Naḥnu netekellemu*
11. *bi 'l-ālāti ve 'l-ḥurūfi. Allahu te'ālā yetekellemu bi<lā>āletini ve lā ḥurūfin*
12. *ve 'l-ḥurūfu maḥlūkatun ve kelāmullahi te'ālā ḡayru maḥlūkin*
13. *ya'ni bir ālāt ve ḥurūfıla söyleriz Allah <u> te'ālā elsiz ve ḥurufsız*

[9b]

1. *söyler. Ḥurūf u ālāt maḥlūkdur anuñla söylenen söz daḥı*
2. *maḥlūkdur. Kelāmullah ḡayr ı maḥlūkdur ve huve şey 'un lā ke 'l-eşyāi '*
3. *ve ma 'ne 'ş-şey 'i işbātun bi lā cismīn ve lā bicevherin ve lā 'arāzin ya'ni Allahu te'ālā*
4. *bir şeydür ḡayr şeyler gibi degildür aña şey' demek sābitdür. Cismi*
5. *cevhersiz 'arşsız dimekdür. Lā ḥadde leḥū ve lā zıdda leḥū ve lā nidde lehu*
6. *ve lā mişle lehu ya'ni Allahu te'ālā zātında ve eger şıfatında aña beñzemez.*
7. *< Anuñ> içün nihāyet yokdur ve anuñ zıddı ve ma'arızı yokdur ve anuñ mişli ve mu'arızı yokdur. Eger¹⁴*
8. *daḥı yokdur eger ve lehu yedun ve vechun ve nefsun kemā zekera Allahu te'ālā*
9. *fi 'l-Ḳur'āni ya'ni Allah <u> te'ālā Ḳurānda zāt-ı şerīfiçün*
10. *el ve yüz ve nefes ekseri yedullahi fevḳa eydihim¹⁵ ve eynemā tevellū*

¹⁴ Bu kısım eksik olduğundan okunamamıştır.

¹⁵ Fetih 40/10

11. *feṣemme vechullahi*¹⁶ ve ta 'lemu mā fī nefsi ve lā a 'lemu mā fī nefsi¹⁷
12. buyurdu *fe huve lehu ṣifātun bilā keyfin yedin ve vechin ve nefsin*
13. ya'ni Allah<u> te'ālānuñ keyfiyyetsiz şıfatlarıdır el ve yüz

[10a]

1. ve yed ma'nāsına degildir. *Ve lā yuḫālu inne <yedehu> kudretuhu ev ni 'metuhu*
2. *lienue fīhi ibtālū 'ş-şifati yedehu* ya'ni şöyle demek cā'iz
3. degildir kim Kur'an-ı 'azîmde aınılan yedden murād kudret yā
4. zîrā bu sözde ibtāl şıfat vardır. İbtāl şıfat
5. ehl-i kadrüñ ve ehl-i i'tizalüñ mezhebidür *ve lakinne yeduhu*
6. *şifātun lehu bilā keyfin* ya'ni Allah<u> te'ālānuñ bir şıfatıdır kim
7. ma'nası ne idügi ma'lüm degildir *ve ğazabuhu ve rızāuhu*
8. (ve) *şifātāni min şifātihillahi te 'ālā bilā keyfin* ya'ni Allah <u>
9. te'ālānuñ ğazabı ve rızası şıfatından şıfatdır kim ma'nası
10. ma'lüm degildir müteşābihendür. *Ḥalaḳallahu 'l-eşyāe'*
11. <lā> *min şey'in* ya'ni Allah<u> te'ālā cümle mevcūdātı maddesiz ḥaḳ eyledi.

TABLO 1- ARAPÇA KISIMLARDAKİ İMLA HATALARI

VARAK NO	SATIR NO	METİNDEKİ ŞEKLİ
5 ^a	1	şelaşeti
6 ^a	1	yuşbuhu
6 ^a	2	Keskin ze ile imla edilmiş.

¹⁶ Bakara 2/115.

¹⁷ Maide Suresi 5/116

7 ^b	3	muhaddesetin
7 ^b	5	muḥaddeṣetun
7 ^b	10	munzelun
7 ^b	9	‘ala elsuni şeklinde imla edilmiş.
7 ^b	11	maḥlūfetun
7 ^b	11	kitābunā
7 ^b	12	Maḥlūfetun yazılmış üzeri karalanmış
8 ^a	5	Enbiyā kelimesi sonunda hemze olmadan yazılmıştır
9 ^a	11	Bilā âletin ilk harf eksik
9 ^b	11	ya‘lemu

SONUÇ

Âmentü’de yer alan iman esaslarını açıklamak ve bu şekilde halka itikadî konularda muhtaç olduğu bilgileri vermek maksadıyla “Âmentü şerhleri” yazma geleneği Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde başlamıştır. İncelemeye konu olan eser de 17. yüzyıl Anadolu Türkçesi metnidir. Eseri Arapçadan Türkçeye tercüme eden Molla Şaban da bir yerde kitabın adının *Tuhfetü’n— Nebî* ve bir adının da *Sa ‘âdet-i Dünyā ve Âḫiret* olduğunu, kendisinin bu eseri Arapça bilmeyenler için tercüme ettiğini söylemektedir. İnanç esasları konusunda gerek halkın gerekse de medreselerde eğitim gören talebeler için tercüme yoluyla Türk diline kazandırılan bu küçük risalede, Arapça kelimeler ve cümleler karşısında birebir yapılan tercümelerde son derece sade ve açık bir Türkçe kullanıldığını görmekteyiz.

Dinî tercüme ve şerh geleneğimizin küçük bir yansıması olan bu eserlerin sayıca fazlalığı, halkın bu tarz konulara ilgisini göstermesi bakımından önemlidir.

SÖZLÜK

A

ad: Ad, isim.

âdem oğlanları: İnsanoğlu.

‘aded: (A.) Sayı.

afv: (A.) Suçu bağışlama.

ağaç: Ağaç

aḥad: (A.) Kişi, kimse.

āḥir: (A.) En son, en sondaki.

aḥyā: (A.) Diriler, canlılar.

al-: Almak.

‘ālim: (A.) Çok bilen.

Allahu te‘ālā: (A.) Yüce Tanrı, ulu

Allah.

altı: Altı.

alun- : Alma işi yapılmak.

‘amel: (A.) İş.

ammā: (A.) Ama, fakat, lākin, ancak;

şu kadar ki, o kadar ki, öyle ki.

ancaḳ: Ancak, yalnızca.

‘Arabī: (A.) Arapça, Arap dili.

a‘raf: (A) Cennet ile cehennem

arasındaki bir yer.

arı: Temiz.

‘arż: (A.) En, genişlik

‘ārız ol- (A.+ T.) Gelmek.

aşḥāb: (A.) Sahipler, mālīk ve

mutasarrıf olanlar.

aḥsen: (A.) Pek güzel.

aşla: (A.) Asla.

aşl-ı ĩmān: (A.) ĩmanın aslı.

ateş: (F.) Ateş.

avf: (bkz. afv)

‘aynı: (A.) Tıpkısı.

āyet-i kerim: (A.) Kusal ayet.

ayrıl-: Ayırma işine konu olmak.

B

ba‘zı (A.) Birazı, bir kısmı, kimi.

ba‘dehu: (A.) Ondan sonra.

bāḳi: (A.) Daimî, kalıcı.

başar: (A.) Görme.

baş: Baş, bir şeyin uçlarından biri.

beñze-: Benzemek.

belki: (F.) Belki.

ben: Ben.

berī: (A.) Salim, kurtulmuş, temiz.

beyān: Anlatma, açık söyleme, bildirme.

bil-: Bilmek.

bir: Bir, sayıların ilki.

biri: Bir tanesi.

biraz: Biraz, bir miktar.

bit-: Bitki, tüy, saç vb. şeyler çıkıp yetişmek.

boynuz: Boynuz.

boz-: Bozmak.

bölik: (bkz. bölük)

bölük: Bir bütünden ayrılmış olan parça, kısım.

böylece: Böylece.

bu: Bu.

buyruğ: Buyruk, emir.

buyur-: Buyurmak.

büt-: (bkz. bit-)

büyü-: Büyümek.

büyük: Büyük.

C

canlı: Canlı olan, diri, yaşayan.

cariye: (A.) Para ile satın alınan halayık, hizmetçi kız, kız.

câyiz: (A.) İşlenilmesinde cevaz olan, olabilir, olur.

cehennem: (A.) Dinî inanışlara göre, dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekları yer, tamu.

cem‘: (A.) Toplama, yığma.

cennet (A.) Cennet, uçmak

cevher: (A.) . Maya, öz.

cezā: (A.) Ceza, karşılık [iyi veya kötü], azap.

cihet: (A.) yan, yön, taraf.

cin: (A.) Gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık (mahlûk).

cism : (A.) Beden, gövde.

cümle: (A.) Bütün, hep, birikiş.

D

dağı: Da, de.

dā‘imā: (A.) Bir düziye, her vakit.

degil: Değil.

değın: Bir işın, bir durumun sona erdiği zamanı veya yeri gösterir, kadar, dek

dem: (F.) An, vakit, saat, zaman.

di-: Söylemek, söz söylemek.

dil: Dil.

dile-: Birinden bir şeyin yapılmasını istemek, rica etmek, arzu etmek.

dinle- : Dinlemek.

diri: Yaşamakta olan, yaşayan, canlı.

diril-: Kıyâmet gününde bütün ölülerin yeniden canlı duruma gelmesi.

dişilik: Dişi cinsten olma durumu.

dört: Dört.

dur-: Durmak.

dünyâ: (A.) İçinde yaşadığımız alem.

dürlü: Çok çeşitli özellikleri olan, çeşit çeşit, muhtelif.

E

ebed: (A.) Sonu olmayan gelecek zaman.

efzal: (A.) daha (en, pek) faziletli.

eger: (F.) Eğer, şayet.

ehl-i cennet: Cennetlik olanlar, günahkâr olmayanlar.

ehl-i i'tizal: Kaderi inkar edenler.

ehl-i kadr: Kadere inananlar.

el: El.

elḥamdülillahi rabbi'l-‘âlemin:

Âlemlerin rabbi olan Allaha hamd olsun!

elli: Elli.

elzem: (A.) Daha lazım, lüzumlu.

enbiyâ: (A.) Müstakil şeriat sahibi olmayan peygamberler, yalvaçlar.

erkeklik: Erkek olma durumu.

esmâ’-i şîfat: Sıfatın adı .

eşyâ: (A.) Nesneler, mevcut olan şeyler, levazım

evvel: (A.) Önce, ilk, birinci, ibtidâ, başlangıç.

eyle olma-: Öyle olmak.

ezberlen-: Ezberlenmek.

ezel: (A.) Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik

ezelî: (A.) Ezele mensup, ezel ile ilgili, öncesiz, başlangıçsız.

F

fâ’il: (A.) İşleyen, yapan.

fâ’idelen-: (A.+T.) Faydalanmak, menfaat elde etmek.

farz: (A.) Allah'ın, işlenmesi kat’î olarak lüzumlu, terki günah olan emirleri.

fenâ: (A.) Yok olma, yokluk, geçip gitme.

fi’il: (A.) İş, kâr, amel; zamanla ilgili olup mânâyâ yol kelime.

G

ğazab: (A.) Dargınlık, kızgınlık, darılma, kızma, hiddet, öfke.

ğayr: (A.) Ayı, başka, özge, artık, ma’da, değil.

ğayr – ı maḥlūk: (A.) Yaratılmamış,

halk edilmemiş.

gel-: Gelmek.

gerek: Gerek, lazım.

gibi: Gibi.

gine: Gene, yine.

gir-: Girmek.

gök: Gök, sonsuz boşluk, uzay, sema,
asuman, feza.

gör-: Görmek.

güç: Güç, kuvvet.

günah: (F.) Allah'ın emirlerine aykırı
olarak görülen iş, dînî suç.

H

ḥaber: (A.) Haber.

ḥādīṣ: (A.) Hudus eden, çıkan,
meydana gelen.

ḥak: (A.) 1. Allah, Tanrı.

ḥak te‘ālā: (A.) Allah, Tanrı.

ḥal: (A.) Annenin erkek kardeşi, dayı.

ḥālīḳ (A.) Yaratıcı, yoktan var eden,
yaratıcı, Allah.

ḥālī: (A.) Tenha, boş.

ḥalk: (A.) Yaratma, yaratılma.

ḥareket: (A.) Hareket.

ḥaste: (F.) Hasta.

ḥattā: (A.) Hatta, bundan başka, fazla
olarak, dahi, bile, hem de, üstelik de.

ḥayāt: (A.) Dirilik, canlılık.

ḥayr: (A.) İyi, faydalı, hayırlı, yarar.

ḥayvān: (A.) Canlılık, dirilik.

ḥazret (A.) Saygı, saymak üzere
büyüklerle verilen unvan.

hemān: (F.) Hemen, derhal, o anda,
çarçabuk.

her: (F.) Hep, bütün.

ḥiç: (F.) Hiç, yok denecek kadar az
olan; yok olan.

ḥikāyet: (A.) Hikâyeler.

ḥiṣāb: (A.) Hesap, sayma,

ḥudūs: (A.) Sonradan peyda olma.

ḥurūf: (A.) Harfler.

ḥukm: (A.) Hüküm, emir, komuta.

İ

ibtāl: (A.) Geçersiz.

ibtidā: (A.) Başlangıç.

icmalen: (A.) İcmal suretiyle,
kısaltarak, kısaca, özetleyerek.

iç-: İçmek.

içün: İçin, amacıyla maksadıyla.

İdağ: (A.) Yoktan var etmek.

ihtilâf: (A.) Ayrılık, uymayıp, uymama,
anlaşmazlık, aykırılık.

iki: İki.

ile: İle.

İllâ: (A.e.) İlle, mutlaka.

‘ilim: (A.) Bilim, bilme, biliş.

‘işyân: (A.) İtaatsizlik, boyun
eğmeme

i’tikād: (A.i. akd'den. c. i'tikadât)
İnanma, gönülden tasdik ederek
inanma.

imām – ı a‘zam: En büyük imam.
İslām dîninde ehl-i sünnet
mezheplerinin dört büyük
imamından biri olan Hz. Numan bin
Sabit.

İmān: (A.) İnanma, inanç.

İmān getür-: Müslümanlığı kabul
etmek.

İmān-ı şahîh: (A.) Halis iman.

imāte: (A.) Öldürme, yok etme.

in-: İnmek.

inan-: İnanmak.

ince: İnce.

indiril-: İndirme işi yapılmak.

insan: (A.) İnsan.

inşâ: (A.) Yapma, yapılma, vücūda,
meydana getirme.

intihâ: (A.) Nihayet bulma, sona
erme.

irâdet: (A.) İrâde, dileme.

isim: (A.) isim, ad.

iş: İş.

işit-: İşitmek, duymak.

işle-: İşlemek.

it-: Bir işi yapmak.

K

ķabîh: (A.) Çirkin, yakışsız, fena.

ķadar: (A.) Miktarında, ölçüsünde,
derecesinde.

ķader: (A.) Kader.

ķadîm: (A.) Öncesini bilir kimse
bulunmayan, öncesi bilinmeyen şey.

ķadir: (A.) Kudret sahibi; kudretli,
kuvvetli, güçlü.

kāfir: (A.) Dinsiz, imansız kimse.

kal-: Kalmak.

kalb: (A.) Kalp, yürek.

kalk-: Kalkmak.

kankı: Hangi.

karındaş: Kardeş.

kelām: (A.) Söz, lâkırdı,

kelām-ı maḥlūk: Yaratılmış söz.

kelāmullah: (Allah'ın sözü) Kur'an.

keskin: Keskin.

kıl-: Etmek, yapmak.

kılıç: Kılıç.

kıyāmet: (A.) Kıyamet.

ki: Anlam bakımından birbirleriyle ilgili cümleleri birbirine bağlayan bir söz.

kifāyet: (A.) Yetişme, elverme; yeterlik.

kim: (bkz. ki)

kimesne: (bkz. kimse)

kimse: Herhangi bir kişi.

kitāb: (A.) Kitap.

koyun: Koyun.

ḳudret: (a.i.) Allah'ın ezelî gücü.

ḳul: Tanrıya göre insan, abd.

ḳurān-ı ‘azim: Yüce Kuran.

ḳurıl-: Kurma işine konu olmak.

küfür: (A.) 1. Allah'a ve dîne ait şeylere inanmama.

L

lakin: (A.) Lakin, ama, fakat, ancak, şu kadar var ki.

lāzım: (A.) Gerekli şey.

levḥ - i maḥfūz: (A.) Allah tarafından takdir edilen şeylerin yazılı bulunduğu manevî levha.

M

ma‘arız: (A.) Kapalı [mānālar].

ma‘lūm: (A.) Bilinen, belli.

ma‘nā: (A.) Mānā, anlam.

ma‘nā-yı ḥadiṣ – i serif: (A.) Hadis-i şerifin manası.

ma‘ṣūm: (A.) Suçsuz, kabahatsiz.

maḥlūk: (A.) Halk olunmuş, yaratılmış, yaratık.

madde: (A.) Maya, cevher, asıl.

maḥşer: (A.) Haşrolunacak, toplanılacak yer.

mazlûm: (A.) Zulüm görmüş.

melek: (A.) Melek.

mevcud: (A.) Var olan, bulunan.

mevcûdat: (A.) Var olan şeyler, mahluklar.

mezḥep: (A.) Gidilen, tutulan yol.

mezḳûr: (A.) Zikrolunmuş, adı geçmiş, anılmış.

mişal: (A.) Benzer, andırır.

mizân: (A.) Terazi, ölçü aleti, tartı.

muḥālîf: (A.) Muhalefet eden, aykırılık gösteren, uymayan, uygun olmayan.

muḥaddîs: (A.) Hadis bilimiyle uğraşan kişi.

muḥāl: (A.) Mümkün olmayan, olamaz, olmaz, olmayacak.

muḥaṣṣal: (A.) Tahsil olunmuş, hâsıl edilmiş, elde edilmiş.

muṣṣaf: (A.) Sahife hâline getirilmiş şey, kitap.

muṭahhar: (A.) Temiz, mübarek.

müfessir: (A.) Kur'ân'ı yorumlayan din âlimi.

mü'min (A.) İmân etmiş, islâm dînine inanmış, islâm, Müslüman.

müteḳayyid: (A.) Takayyüdede

kayıtlı bulunan, dikkatli davranan.

mütেকellim: (A.) Tekellüm eden, söyleyen, konuşan.

müteşâbihen: (A.) Birbirine benzeyerek.

naḫa: (A.) Geçimlik.

N

nâzil: (A.) Yukarıdan aşağı inen, inici.

naẓîr: (A.) Benzer, eş.

ne: Ne.

nefes: (A.) Soluk.

neş: (A.) Fesih ve lağvetme, kaldırma, hükümsüz bırakma.

nesne: Nesne.

nihâyet: (A.) Son uç.

nitekim: Gerçekten, hakikaten.

nûr: (A.) Aydınlık, parıltı, paklık

nübüvvet: (A.) Nebîlik, peygamberlik, Tanrı haberciliği.

O

oḳu-: Okumak.

ol-: Meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak.

on: On.

ortak: Ortak.

otuz: Otuz.

Ö

öl-: Ölmek.

P

pāk: (F.) Temiz, arık, pak.

peygamber: (F.) Allah tarafından haber getiren, Allah'ın emirlerini insanlara haber veren.

R

rabbî'i-âlemîn:(A.) Âlemlerin rabbi.

rızâ: (A.) Hoşnutluk, memnunluk.

rızık: (A.) Allah'ın herkese bahsettiği nîmet.

S

sadd : (A.) Kapayan, örten, engel olan.

sa'âdet-i dünyâ ve âhiret: Dünya ve ahiretteki mutluluk.

şag: Sağlam, esen.

şagış: Sayı, adet, miktar, hesap.

şābit: (A.) Hareketsiz, kımıldamayan, yerinde duran.

şāduḳ: (A.) Doğru, gerçek,

şahife: (A.) Üzerine yazı yazılan veya basılan bir kâğıt yaprağının iki yüzünden her biri; kâğıt yaprağı.

şakla- Saklamak.

sayıl-: Sayma işine konu olmak.

sekiz: Sekiz.

semi' : (A.) İşiten, işitme kuvveti olan.

şıbyān: (A.) Çocuklar.

şiddik : (A.) Doğruluk, gerçeklik.

şifat: (A.) Hal, keyfiyet, suret, şekil, varlık.

şifāt – ı fi'iliyye: (A.) Allaha mahsus fiili sıfatlar. (İhya, icad, in'am, tasvir, tezyin, terzik... gibi)

şifāt – ı rabbî'i-âlemîn: Âlemlerinin rabbinin sıfatı

şifāt – ı zātiyye: (A.) Allaha mahsus zati sıfatlar (kıdem, beka, vahdāniyyet, muhālefetün ilhavādis, kıyam binefsihi.)

şırāt köbrüsi: İslam inancına göre mahşer günü üstünden geçilecek olan köprü.

şoñra: Daha ileriki bir zamanda, müteakiben.

söyle-: Söylemek.

söz: Söz.

su'âl: (A.) Sorma, sorulma, soruşturma, soru.

sun': (A.) Yapma, yapış.

sükün: (A.) Durma, kımıldamama.

Ş

şek: (A.) Şüphhe, zan, tereddüt.

şer: (A.) Daha (en, pek) kötü.

şerh: (A.) Açma, ayırma.

şerik: (A.) (bkz. ortak).

şey': (A.) Şey, nesne.

şimdi: Şimdi.

şirk: (A.) Müşriklik, Allah'a şerik, ortak koşma, Allah'dan başka bir Allah bulunduğuna inanma.

şol: Şu, o.

şöyle: Şunun gibi, şuna benzer biçimde.

şübhesiz: Kuşkusuz.

T

tañlîk: (A.) Şekil verme, şekillendirme.

tañsilenn: (A.) Uzun uzadıya, ayrıntılı olarak.

takdir: (A.) Ezelde Allah'ın olmasını istediği şeyler.

ta'lim: (A.) Öğrenme, öğretme, öğretim, öğretilme.

tāri: (A.) Ansızın çıkan, birdenbire görünen [bir kimsede veya şeyde-].

tasdik: (A.) Doğrulama, gerçekleştirme, gerçek olduğunu söyleme.

te'ālā: (A.) "yüksek olsun!" mānāsına gelen bir söz olup Allah adıyla birlikte kullanılır. Allahü-teālā, Hakk-teālā ve tekaddes".

teklîm: (A.) Söyletmek.

tekvîn: (A.) Yaratma.

terzîk: (A.) Besleme, rızık verme.

tevhîd: (A.) Allah'ın birliğine inanma.

tobrai: Toprak.

turtun-: Durmak.

Türkî: Türkçe

U

uğra-: Uğramak.

‘ulemā: (A.) Alimler, ilim sahipleri, bilginler.

ulı: Erdemleri bakımından çok büyük, yüce.

uyu-: Uyumak.

Ü

üç: Üç.

ümme: (A.) Bir peygambere inanıp bağlanan cemaat, taife.

üzerine: Üstüne.

V

vācib : (A.) Terki caiz olmayan, yapılması gerekli.

vakt: (A.) Vakit.

vallahu: (A.) "Allah için, Allah hakkı için" mānāsına gelen büyük yemin.

var: Mevcut, evrende neya düşüncede yer alan.

ve: Ve, iki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan bir söz.

ve’s-selām: (A.) İşte o kadar, son söz budur, artık bitti.

veled: (A.) Çocuk, erkek evlād.

vir-: Vermek.

vücūd: (A.) Bulunma, var olma, varlık.

vücūda getür-: Meydana getirmek, var etmek.

Y

ya’ni: (A.) Yani, demek, şu demek.

yāhūd: (F.) Veya; isterseniz.

yalan: Yalan.

yarat-: Yaratmak, olmayan bir şeyi ortaya çıkarmak.

yarlıg: Buyruk.

yaz-: Yazmak.

ye-: Yemek.

yed: (A.) El.

yer: Yer.

yet-: Yetmek.

yetiştir-: İletmek, duyurmak.

Yevm-i āhıret: Ahiret günü.

Yevm-i kıyāmet: Kıyamet günü.

yıl: Yıl.

yigirmi sekiz: Yirmi sekiz.

yir: (bkz. yer)

yitmiş: Yetmiş.

yok : Bulunmayan, mevcut olmayan.

yol: Bakımından.

yüz: Yüz, çehre, surat.

Z

zât-ı şerîf: Mübarek zat.

zâ'il: (A.) Sona eren, devamlı olmayan.

zıdd: (A.) Bir şeyin karşılığı, aksi.

zâlim: (A.) Zulmeden, haksızlık eden.

zerre: (A.) Pek ufak parça, zerre.

zann: (A.) Sanma, sanı, sezme.

zıkr: (A.) Anma, anılma.

zât: (A.) Kendi.

zîrâ: (F.) Zira, çünkü, şundan dolayı ki.

zât-ı bârî: Kâinatı tam bir uygunluk ve nizam içinde yaratan zat.

KAYNAKÇA

Algar, Hamid (1997). "Hâlid el-Bağdâdî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XV, İstanbul : 285.

Aliyyül-Kârî (1981). *Fıkıh-ı Ekber Aliyyül-Kârî Şerhi*. çev. Yunus Vehbi Yavuz. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Bulut, Mehmed (1990). "Âmentü", *Şamil İslam Ansiklopedisi*, C. I, İstanbul: Şamil Yayınevi. 129-130.

Çantay, Hasan Basri (2005). *Tefsirli Kur'ân Meâli 1-2-3*. İstanbul: Risale Yayınları.

Devellioğlu, Ferit (2002). *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 2., 3. ve 6. Kitaplar (2011). ed. Seyit Ali Kahraman; Yücel Dağlı, Robert Dankoff. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Gölcük, Şerafettin; Bebek, Adil (1995). "el-Fıkhü'l-ekber", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XII, İstanbul: 544-546

Kanar, Mehmet (2011). *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.

Manisa'nın Kültür ve Tabiat Varlıkları (1992). Manisa: Manisa Belediyesi Kültür Dizisi Yayınları.

Özkan, Mustafa (2009). *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Yavuz, Yusuf Şevki (1991). "Âmentü Maddesi", *İslam Ansiklopedisi*. C. 3. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 28-30.

Tıpkıbasım

[1a]

[1b-2a]

[2b-3a]

[3b-4a]

[4b-5a]

[5b-6a]

[6b-7a]

[7b-8a]

[8b-9a]

[9b-10a]